

Mokslinė konferencija

MOTERŲ RAŠYMAS
TRADICIJA, INTERPRETACIJOS,
VIZIJOS

Pranešimų santraukos

LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS
ANTAKALNIO 6, VILNIUS
2010 m. kovo 18–19 d.

Konferencijos rengėjos

Ginta Čingaitė (gintaci@gmail.com)

Solveiga Daugirdaitė (solveiga@llti.lt, tel.: 864039881)

Loreta Mačianskaitė (loryte@takas.lt)

Nuotrauka iš LLTI Bibliotekos fototekos

Violeta Palčinskaitė, Ramutė Girkontaitė, Judita Vaičiūnaitė,

Emma Mikulėnaitė Rašytojų sąjungos suvažiavime (1976)

Natalija Arlauskaitė

**POLITINĖ VAIZDUOTĖ, GIMUSI IŠ BELETRISTIKOS
IR GRĮŽUSI Į JĄ: ALEKSANDROS KOLLONTAJ
„NAUJOJI MOTERIS“**

Aleksandra Kollontaj yra parašiusi daugybę tekstų apie „moterų klausimą“ – socialinės nelygybės priežastis, politinius moters siekius, būdus telkti moteris politiniam veiksmui ir pan., o po 1917 m. spalio revoliucijos – apie moterų vietą naujoje santvarkoje, kintančią darbininkių ir valstiečių padėtį, „moterų skyrių“ paskirtį, seksualumo politiką ir kt. Greta šių tekstų, analizuojančių esamą padėtį ir formuluojančių veiksmų programą, egzistuoja literatūriniai bandymai suformuluoti „naujosios moters“ idėją. Jiems priklauso ne tik vėlyvieji trečiojo XX a. deš. grožiniai kūriniai, bet ir ankstesni straipsniai, pvz., „Naujoji moteris“ (1913), kuriame aptardama dažniausiai masinę literatūrą Kollontaj bando atsekti jos pačios konstruojamos „naujosios moters“ užuominas ar pavyzdžius. Šiame pranešime bus kalbama ne apie „naujosios moters“ sąvokos turinį, o apie tai, kaip vyksta toks literatūros „šukavimas“, kaip jis susijęs su vėlesnėmis feministiškai angažuoto skaitymo praktikomis bei pačios Kollontaj literatūrinė kūryba. Tokio aptarimo kontekstas – XX a. trečiojo deš. diskusijos apie melodramos ir melodraminės vaizduotės likimą „naujajame pasaulyje“ bei pačios Kollontaj literatūrinė kūryba.

Elena Baliutytė

**ATMINTIES YPATUMAI ŠIUOLAIKINĖJE
MOTERŲ MEMUARISTIKOJE**

Pranešime keliami klausimai, ar egzistuoja diferenciniai moterų memuaristikos bruožai, kaip jie koreliuoja su individualiojo stiliaus sfera, kokia jų priklausomybė nuo žanro specifikos. Svarstymams pasirinkta maždaug vienodo amžiaus panašios socialinės kilmės moterų memuarinė proza: Juditos Vaičiūnaitės *Mabre viešbutis* (2009), Gražinos Mareckaitės *Šiapus ir anapus Vilniaus vartų* (2009), Audronės Girdzijauskaitės *Atminties salos* (2008), Silvijos Lomsargytės-Pukienės *Dita* (2004); punktyriškai minimi ir vyrų tekstai (Marcelijaus Martinaičio *Mes gyvenome*, 2009; Orhano Pamuko *Stambulas*).

Pranešime atkreipiamas dėmesys į moterų pasakojimų išėities tašką – esamąją europinio laiko perspektyvą, XXI a. pirmąjį dešimtmetį, rekonstruojamas požiūris, kad ideologija tėra paviršinis gyvenimo lygmuo, kurio poveikis pastebimas tik pasikeitus kelioms kartoms.

Rima Bertašavičiūtė

**SIUŽETĄ SIŪLAU NUŠAUTI:
GIEDRA RADVILAVIČIŪTĖ
IR KETURI JOS VYRAI**

Šiuolaikinę lietuvių esė galima apibūdinti kaip įvairių – meninių ir ne tik – kategorijų susikirtimo vietą. Tokio susikirtimo pavyzdys – 2002 m. išleista knyga *Siužetą siūlau nušauti*, kurioje nuolat balansuojama ties asmeniškumo ir literatūrinės fikcijos, savo ir svetimo žodžių riba. Savo ruožtu knyga formuojama kaip labirintinė struktūra, kurioje kertasi penki skirtingi balsai. Jų sankirtos taškas – Giedros Radvilavičiūtės esė, tampančios teminiu, struktūriniu ir teoriniu visos knygos pagrindu. Pranešime į šiuos tekstus žvelgiama kaip į bendrame pokalbyje – „romane“ – dalyvaujantį balsą, taip konstruojant vieną iš galimų *Siužeto* skaitymo siužetų.

Gintarė Bernotienė

**LAIKMEČIO REALIJOS AMŽININKŲ LAIŠKUOSE
JUDITAI VAIČIŪNAITEI**

Pranešime analizuojami Aušros Marijos Sluckaitės, Tomo Venclovos, Vytauto Bložės, Juozo Apučio, Vizmos Belševicos, Dainos Avotiņos ir kt. laišakai Vaičiūnaitei (laikotarpis nuo 1962 iki 2001 m.).

Iš laiškų atsiskleidžia neformalioji literatūros proceso pusė, betarpiški bičiulių komentarai pateikia įdomių faktų apie amžininkus, to laiko atmosferą, tokiu būdu autentiškai ir šmaikščiai pristatomi nekupiūruoti sovietmečio tikrovės pavidalai. Realijos komentuojamos pasitelkus dabarties medžiagą – atsiminimus, pokalbius.

Ramunė Bleizgienė

**RAŠANČIOS MOTERS ĮVAIZDIS: XIX A. PABAIGOS–XX A.
PRADŽIOS MOTERŲ BIOGRAFIJOS**

XIX a. pabaigos–XX a. pradžios rašytojų moterų (Žemaitės, Gabrielės Petkevičaitės-Bitės, Sofijos Pšibiliauskienės-Lazdynų Pelėdos, Šatrijos Raganos) biografijos paprastai pasitelkiamos kaip kontekstas, padedantis suvokti kūrinių atsiradimo aplinkybes ir jų vertę. Skirtinguose biografiniuose pasakojimuose (Juliaus Būtė-

no, Antano Petrikos, Vinco Mykolaičio-Putino, Adolfo Sprindžio), pasirenkant tam tikrą gyvenimo faktų interpretavimo kryptį, kuriamas rašančios moters įvaizdis, išreiškiantis visuomenės požiūrį į moterį, jos vietą ir reikšmę kultūros / literatūros istorijoje. Lyginant to paties laikotarpio moterų ir vyrų (Vinco Kudirkos, Povilo Višinskio, Jono Biliūno) biografijas, iškyla akivaizdūs šių pasakojimų skirtumai: moterų gyvenimo istorijos demonstruoja menkinamąjį požiūrį į rašančią moterį ir jos darbus. Kitą, rašančią moterį reabilituojantį, požiūrį randame biografijų faktus reinterpretaujančiuose, naujas detales iškeliančiuose moterų (Viktorijos Daujotytės, Dalios Noreikaitės-Kučėnas, Aistės Birgerytės) tekstuose.

Natalija Botkina

„MIELASIS DRAUGE...“: MARINOS CVETAJEVOS
LAIŠKAI NATALIJAI GAIDUKEVIČ

Pranešime bus pristatyti Marinos Cvetajevos laišakai, 2001 metais rasti Vilniuje. Jų adresatas – mokytoja Natalija Gaidukevič.

Pranešimo tikslas – šių laiškų pavyzdžiu parodyti, kaip konstruojami moterų laišakai, adresuoti moterims, ar ši konstrukcija įgyja literatūriškumo bruožų, ir jeigu taip, kaip šiuose laiškuose pasireiškia ir veikia literatūriškumo modusai.

Problema kyla todėl, kad egzistuoja meilės laiškų literatūrinė ir kultūrinė tradicija, ir šiais kultūriniais ir literatūriniais modeliais naudojasi Cvetajeva, susirašinėdama su vyrais. Tačiau moterų laiškams, rašytiems moterims, tokių pavyzdžių nėra. Be to, pati moterų laiškų moterims publikacijos istorija ne tokia plati kaip moterų ir vyrų susirašinėjimo, kur gali būti konstruojami meilės santykiai, t.y. būti suvaidintas laiškų romano siužetas. Pranešime parodoma, kokias strategijas pasirenka Cvetajeva savo santykiams su moterimis konstruoti.

Jurgita Butkytė

ÉCRITURE MASCULINE
MOTERŲ LITERATŪROS RECEPCIJOJE

Feministinės literatūros kritikos principai leidžia patyrinti, kaip moterų kūrybos vertinimas susijęs su požiūriu į kūrinuose reprezentuojamus moteriškumo variantus. Buvimas moterimi – viena iš svarbiausių temų Dalios Urnevičiūtės apysakų rinktinėje *Savaitė iš vidurio metų* (1989) ir Neringos Abrutytes poezijos knygoje *Neringos m.* (2003). Pranešime aptariami du vyrų parašyti kritiniai

tekstai: Vytauto V. Landsbergio „Moteriškos prozos godos“ ir Karolio Baublio „Sakinys – lyg pasaulio atvaizdas“, pasirinkti kaip charakteringi pavyzdžiai, išreiškiantys itin patriarchališką santykį su moterų kūryba. Vienoje recenzijoje vertinama proza, kitoje – poezija, o publikacijas skiria bemaž keturiolika metų, tačiau esminiai moterų literatūrai vyrų keliami reikalavimai atrodo panašūs. Iš autoritetinių visažinio subjekto pozicijų vardijamos surastos „bėdos“: turinio banalumas, pretenzinga kalba, nemotyvuoti kūrybiniai sprendimai, abejotina meninė tekstų vertė; pasigendama amžinesnių būties dėsnių, autentiškesnių kasdienybės ženklų, egzistencinės įtamos ir... autorių savikritiškumo. Kalbama globėjyšku tonu, tarsi guodžiant dėl nevykusių kūrybinių bandymų, programiškai pasidžiaugiant išleidžiamos literatūros įvairove ar viliantis, kad recenzentų pastebėtos klaidos ateityje bus ištaisytos.

Virginija Cibarauskė

NIJOLĖS MILIAUSKAITĖS LYRIKOS ARCHITEKTONIKA: EILĖRAŠTIS-DAGEROTIPAS

Nijolės Miliauskaitės lyrikos architektonika ambivalentiška – tuo pat metu ir polifoniška, t.y. daugiabalsė visuose lygmenyse, ir itin „skaidri“, vientisa. Tikslus, detalus, „proziškas“ ir kartu daugiabalsis, intertekstualus Miliauskaitės lyrikos pasaulėvaizdis darbe metaforiškai vadinamas *dagerotipišku*. Dagerotipiška struktūra Miliauskaitės tekstus leidžia sieti su XIX a. poetinėmis struktūromis – vaizdeliais, paveikslėliais, „dagerotipais“.

Miliauskaitės lyrika analizuojama remiantis Jurijaus Lotmano struktūrinės-semiotinės analizės principais. Taip pat remiamasi prancūzų feministinės (postfeministinės) kritikos prielaidomis apie moteriškojo rašymo, kitaip – *écriture féminine*, struktūrą, kuriai būdingas ypatingas savo ir svetimo, subjekto ir objekto santykis, grindžiamas *imlumu, įsijautimu*.

Solveiga Daugirdaitė

„KO MOTERIS NORI?“ – SPĖLIONĖS PO 20 METŲ

„Ko moteris nori?“ yra klausimas, kurį iškėlęs Freudas pripažino, jog, trisdešimt metų ieškojęs atsakymo, jo nežino. Pranešimas skirtas aptarti procesams, vykstantiems moterų rašomoje lietuvių literatūroje pastaruosius 20 metų, ir to proceso refleksijai. Pirmąjį Nepriklausomybės dešimtmetį užbaigė išleista moterų

literatūros istorija (Viktorijos Daujotytės *Parašyta moterų*), kuri įteisino moterų rašomą literatūrą kaip savitą sritį. Tačiau akademinio pasaulio pripažinimas liudija ir tai, kad reiškinys virsta prijaukinta, pavojaus nekeliančia rutina. Pranešime svarstoma, kaip atsiradusi kūrybos laisvė veikė moterų rašymą, kaip kito požiūris į rašytojas viešajame diskurse įsigalint „korektiškai“ retorikai lyčių lygybės klausimu, kaip keičiasi moterų kūrybos niekinimo strategijos (nuo sovietmečiu populiarus tvirtinimo, kad moteris gali būti arba „poetė“, arba „moteris“, iki šiuolaikinio stereotipo, kad moterys rašo komercinę, bet ne „gerą“ literatūrą).

Žydronė Kolevinskienė

DIAGNOZĖ: AUKA (KELI MOTERIŠKUMO ASPEKTAI TARPUKARIO LITERATŪROJE)

Pranešime pristatomi keli dominuojantys moteriškumo variantai prieškarinio Lietuvoje. Aukos sindromui praskleisti pasitelkiamas rašytojos Nelės Mazalaitės atvejis (gyvenimas ir kūryba), kuris lyginamas su kitais (Salomėjos Nėries „mimoziškumu“, Liūnės Janušytės „chamiškumu“, Petronėlės Orintaitės feministiniu užsiangažavimu, etc.). Kaip pastebi tyrinėtojai, feminizmo teorijoje požiūris į moterį kaip auką labai įvairuoja, tačiau vis dėlto dažniausiai moterys pristatomos kaip esamų patriarchalinių santykių aukos. Pranešime akcentuojamas kitoks aukos aspektas: moteris, sąmoningai apibrėždama save kaip „išnaudojamąją“, kaip „auką“, matydama save tokią, kokią ją ilgą laiką suvokė vyras, tokiu būdu siekia įgyti tam tikrą galią vyrams, tam tikro masto kontrolę. Pastebima, kad Nelės Mazalaitės prozoje moterys savo „silpnumu“ yra daug stipresnės už šalia esančius vyrus. Moters noras valdyti pasaulį silpnumu šifruojamas kaip savotiška pretenzija pasauliui. Prielaida, kad auka kalba tyru balsu („aš kenčiu, todėl morališkai esu tyra“), gali pasirodyti esanti klaidinga. Vyrų tikėjimas tokiu aukos tyrumu ir silpnumu yra vienas jų iš bejėgiškumo padarinių.

Taisija Laukkonen

KITAKALBIAI TEKSTO SLENKSČIAI LENOS ELTANG POEZIJOJE

Lena Eltang (g. 1964) – rusų poetė ir prozininkė, gyvenanti Vilniuje. Jos eilėraščiai dažnai turi paratekstų (pavadinimų, epigrafų, dedikacijų) įvairiomis Europos kalbomis (anglų, prancūzų ir kt.), o ir pačiuose tekstuose daug

kitakalbės inkrustacijos. Nors tai nėra retas atvejis rusų poezijoje (tradicinėje, o ypač šiuolaikinėje), ypatinga tokių paratekštų gausa leidžia čia matyti svarbų Eltang poetikos bruožą, kurį galima būtų pavadinti *daugiakalbyste*.

Pranešime nagrinėjama, kokias funkcijas kitakalbiai pavadinimai atlieka Eltang poezijoje, kaip jie dalyvauja „idealaus skaitytojo“ (Eco) kūrime bei kaip gali būti įprasminti autorės „literatūrinės strategijos“ (Bourdieu) kontekste.

Loreta Mačianskaitė

KĄ BIRUTĖ PAVOGĖ IŠ ANTANO,
ARBA DAR KARTĄ APIE PŪKELEVIČIŪTĖS
KŪRYBOS VERTINIMUS

1959 m. *Literatūros lankų* anketoje Antanas Škėma apkaltino Birutę Pūkelevičiūtę, kad toji pasisavino jo rašinių planuotę, vaizdavimo priemones, mozaikinę techniką ir buvo nepelnytai įvertinta kaip originali rašytoja. Regis, niekas rimtai netraktavo Škėmos pareiškimų, priešingai – daugelis emociškai pasmerkė patį kaltintoją, tačiau lig šiol nebūta ir išsamaus literatūrologinio „bylos“ tyrimo. Pranešime siekiama sugretinti svarbiausius Škėmos ir Pūkelevičiūtės tekstus, bet ne tam, kad kuris autorių būtų demaskuotas kaip plagiatorius, o bandant suprasti, kaip artimas dviejų žmonių bendravimas veikė jų kūrybinę vaizduotę. Norima atkreipti dėmesį į romaną *Aštuoni lapai*, Lietuvos vyrų kritikų vertintą gana rezervuotai, prisiminti Pūkelevičiūtės kūrybos recepcijos istoriją, kuri laikytina paradigminiu vyrų nesuprastos moters menininkės pavyzdžiu.

Rima Malickaitė

DU TEKSTAI: AR EGZISTUOJA MOTERIŠKASIS
RAŠYMAS LIETUVIŲ POEZIJOJE
(NERINGA ABRUTYTĖ IR SIGITAS PARULSKIS)

Į klausimą, ar egzistuoja *moteriškas* rašymas lietuvių poezijoje, atsakymo ieškoma analizuojant konkrečius Parulskio ir Abrutytės poetinius tekstus („Tariamas sugrįžimas“, rink. *Mirusiųjų*, 1994; „Išvirkščioji pusė teksto“, rink. *Neringos m.*, 2003). Pasitelkiamos Héléne Cixous esė „Medūzos juokas“ išžvalgos ir sąvokos. Tekstų pasirinkimą lyginimui lėmė kelios priežastys: 1) sąlyginis tekstuose fiksuojamos patirties bendrumas (abu autoriai priklauso maždaug

tai pačiai kartai), 2) eilėraščių subjektų dabartiškumas (t.y. eilėraščio laiko atskaitos taškas – eilėraščio „aš“ gyvenamo laiko plotmė), 3) „lyties kriterijus“ (nejmanomybė niveliuoti tekstuose nusakomas lyties lemiamos patirties, socialinių vaidmenų skirtybės), 4) poetinis metodas – polisemija, kuria reiškiasi tam tikras signifikacijos „perteklius“ – būtina „moteriškojo rašymo“ prielaida.

Lyginant analizės rezultatus paaiškėja, kad šie autoriai atsiskiria mitinio ar vienkartiško laiko dimensijoje, kuri sudaro prielaidas signifikacijos stabilumui ar nusistovėjusios signifikacijos pabaigai.

Aušra Martišiūtė-Linartienė

MOTERIŠKOJO RAŠYMO PAIEŠKOS URŠULĖS RADVILIENĖS DRAMOSE

Pranešime aptariamos Uršulės Pranciškos Radvilienės (1705–1753) – dramaturgės, teatro įkūrėjos ir puoselėtojos dramos „Nedorybė pinklėse“, „Meilė – tobula mokytoja“, „Paguoda po rūpesčių“ ir kt. Radvilienė pjeses rašė lenkiškai, į lenkų kalbą išvertė Molière'o komedijų. Švietimo epochoje sukurtose pjesėse identifikuojami to meto dramaturgijai ir teatrui būdingi bruožai (*commedia dell'arte*, komedijos, didaktinės dramos kontekste), aptariami besiskleidžiantys specifiniai moteriško požiūrio elementai, atpažįstami vaizduojant vyrų ir moterų paveikslus, personažų santykius, moters įtaką sprendžiant šeimos ir visuomenės problemas, moteriško rašymo korekcijas laisvame Molière'o komedijos „Juokingosios pamaivos“ vertime.

Gitana Notrimaitė

ŽMONĖS DALIJAS Į VYRUS IR MOTERIS: JUDITOS VAIČIŪNAITĖS RECEPCIJA

Pranešime bandoma suprobleminti kanoniniu tapusį Juditos Vaičiūnaitės, kaip mylinčio moteriškumo poetės, statusą. Tyrinėjant Vaičiūnaitės poeziją, jos recepciją ir pačios rašytojos tekstus apie kūrybą, keliami klausimai, kaip gimė šis mitas, kaip jis lemia Vaičiūnaitės poezijos funkcionavimą kultūroje, kiek Vaičiūnaitės kūryba teikia galimybių tokiai interpretacijai, koks amžinojo moteriškumo emblemos santykis su Vaičiūnaitės savęs ir pasaulio interpretacija.

Reda Pabarčienė

**KUR YRA MOTERŲ ROJUS? (ULLOS LACHAUER
ROJAUS KELIAS, RYTPRŪSIŠKOS ISTORIJOS)**

Lietuvių skaitytoją intriguoja ne vokiečių istorikės ir žurnalistės Ullos Lachauer atsakymas į šį klausimą (moterų rojus yra namuose), o jo istorinis, sociokultūrinis pagrindimas ir aktuali nūdienė prasmė. Biografinių pasakojimų knygoje *Rojaus kelias, Rytprūsiškos istorijos* perteikiami paribio žmonių – Mažosios Lietuvos gyventojų (daugiausia moterų) – liudijimai atkuria dramatišką XX a. patyrimą ir kartu siūlo kontraivaizdinį dabarties realybei. Lachauer knygų patosas ir kultūrologinės pozicijos branduolys yra iššūkis Vakarų kultūriniam dominavimui, globalizmui ir migracijai, regioninės kultūros vertės teigimas. Taip postmodernus istorinis pasakojimas, „palankus modernizavimo aukoms, dažniausiai žemiausios klasės ir ypač moterims“ (Jörn Rüsen), susisieja su (galimai) moteriškuoju pasakojimu, kuriame ieškoma alternatyvų galios santykiams, postuluojuama natūralios tvarkos idėja, gyvenimo kokybė matuojama išsaugotu individo tapatumu, o jo išlikimas argumentuojamas jo įsišaknijimu.

Ullos Lachauer rojus – Rytų Prūsija ir apskritai bet koks unikalios regioninės kultūros kampelis – yra prarastas rojus, bet jis gali būti ir atkurtas.

Rima Pociūtė

**PASIŪTI NAUJĄ SUKNELĘ TAI PAČIAI PANELEI:
FEMINIZMO TEORIJŲ (METODŲ) TAIKYMAS
MOTERŲ LITERATŪRAI**

Pranešime aptariama XX a. pabaigoje susiformavusi moteriškojo rašymo tradicija bei jos vertinimo savimonė, diskutuojama dėl šiuolaikinių moterų kūrybai labiausiai tinkamų metodų, ypač kilusių iš struktūralizmo, poststruktūralizmo ir psichoanalizės.

Laikantis požiūrio, kad tam tikros mokyklos iškėlimas, metodo pasirinkimas gali būti lemtingas, siūloma atkreipti dėmesį į psichoanalizę kaip į vieną sėkmingiausių metodų, pritaikomų moterų kuriamai literatūrai. Psichoanalizė skatina kitaip skaityti ir interpretuoti literatūros kūrinius, savo ruožtu ji gali keisti ir patį kūrinio statusą visuomenėje.

Pranešime pateikiama pavyzdžių, kaip psichoanalizės nuostatomis pagrįsti moterų literatūros tyrinėjimai linksta į feministinę analizę, XXI a. lietuvių literatūros panoramoje išryškunami svarbūs trečiosios feminizmo bangos klausimai: lyčių savimonė ir kalba, atvira ir nepastebima diskriminacija.

Ramutė Rachlevičiūtė

AR BARBORA DIDŽIOKIENĖ MŪSŲ ATMINTYJE
VIS DAR TEBĖRA TIK VLADO ŽMONA?

Barboros Didžiokienės (1896–1976) dienoraštis, saugomas Kauno M.K. Čiurlionio nacionalinio dailės muziejaus archyve – unikalus, neskelbtas, mažai tyrinėtas tekstas, vertingas feminologijos ir kultūros istorijos požiūriu. Dvi kontrastuojančios dienoraščio dalys – peterburgietės Varios valiūkiška mergystė ir kaunietės Barboros dramatiška moterystė/motinytė – sudaro prielaidas išskirti kelias savimonės trajektorijas: XX a. kūrybingos moters savirealizacijos troškimas; dviejų dailininkų „po vienu stogu“ šeimos drama, kitatautės jausena tarpukario ir pokario Lietuvoje. Atkreipiamas dėmesys į dienoraštyje užfiksuotus įdomius carinės Rusijos, I pasaulinio karo, 1917 m. revoliucijų, nepriklausomos Lietuvos respublikos ir sovietinės okupacijos įvykius bei jų nevienareikšmius vertinimus.

Pranešime įrodinėjama, kad Barboros Didžiokienės tekstų stilistika su išlygomis nusakytina *femme* (moteriško amato dirbinio) terminu, kurį tyrinėtoja Miriam Schapiro priešino koliažo terminui ir siūlė vartoti feministinės dailės kūriniams.

Brigita Speičytė

PASTABOS APIE MOTERŲ LITERATŪROS
PRADŽIĄ LIETUVOJE: ONA BARBORA
OLIMPIJA RADVILAITĖ–MOSTOVSKA

Ona Barbra Olimpija Radvilaitė-Mostovska lietuvių literatūroje tebėra naujas ir nepažįstamas vardas. „Atiduota“ lenkų literatūrai pagal kalbinį kriterijų, galėtų grįžti į lietuvių literatūros ir kultūros istoriją ne tik kaip Radvilų giminės moteris, kurios dėdė poetas Udalrikas Radvila jau figūruoja naujoje XVIII a. lietuvių literatūros istorijoje, bet ir kaip viena pirmųjų Lietuvos rašytojų moterų, spausdinusi savo kūrybą Vilniuje, siekusi tapti VU Literatūros ir laisvųjų menų fakulteto garbės nare.

Literatūrinė Mostovskos biografija yra ir dėsningas, ir savitas atvejis, atskleidžiantis tuometines moterų galimybes bei ambicijas dalyvauti literatūros lauke. Dėsningoms moterų literatūros pradžios aplinkybėms priklausytų aukšta socialinė kilmė (aristokratinė terpė), vyrų tarpininkavimas, įvesdinant moterį į viešumą ir rašymą, marginalinės pozicijos užsiėmimas vyrų kuriamos literatūros (rašties) atžvilgiu.

Mostovskos savitumas yra tas, kad savo kūrybos „marginalumą“ ji suvokė ir siekė realizuoti kaip kultūrinės naujovės galimybę: naujų žanrų (gotikinės, istorinės prozos) ir naujų literatūros praktikos formų (populiariosios literatūros) išbandymo lauką.

Mostovskos originalioji kūryba yra įdomi ne tiek kaip savarankiškas estetiškas artefaktas, o visų pirma intriguoja tuometiniame kontekste nauja rašymo strategija, kuri liudija pirmuosius populiariosios literatūros pradmenis. Vienas iš šios strategijos aspektų – pramogos ir naudos atskyrimas tradiciškai apibrėžiamose literatūros funkcijose (*delectare, movere, docere*), taip pat – įvedami nuobodumo–įdomumo, intrigos kriterijai, vertinant kūrinį. Kitas Mostovskos kaip rašytojos bruožas – pragmatiškas literatūros lauko vertinimas; būtent jo situacija, o ne asmeninė „kūrybinė valia“ ar individualybė lemia temų, žanrų pasirinkimą (rašoma tai, ko „reikia“, ko vietinei literatūrai „trūksta“). Bent jau lietuvių literatūroje Mostovskai priklauso ir pirmoji sutartis su leidėju dėl populiarių kūrinių serijos (nors ir nerealizuota).

Mostovska lietuvių daugiakalbės literatūros kontekste iškyla ir kaip gotikinės prozos pradininkė. Moterų rašymo istorijos aspektu svarbu tai, kad gotikiniai jos apsakymų „Pilaitės vaiduoklis“, „Matilda ir Danila. Žemaičių legenda“ siužetai yra pajungti ir moterų bei vyrų prigimtinės lygybės idėjai, moterų giminytės (istorijos pagal moteriškąją liniją) temai.

Jūratė Sprindytė

GOTIKINĖS ESTETIKOS SPECIFIKA JOLITOS SKABLAUSKAITĖS ROMANUOSE

Gotikinis romanas, XVIII a. antroje pusėje buvęs tipinis anglų literatūros žanras, ilgainiui marginalizavosi, tačiau jo tradicija atgimsta šiuolaikinių moterų rašytojų kūryboje (pvz., britės Angelos Carter romanuose, posovietinėje rusų literatūroje)

Originaliaigotikinėsestetikoslinkmei atstovauja Skablauskaitės kūryba. Romanuose *Mėnesienos skalikas*, *Kitas kraujas*, *Septyniadangė erdvė*, *Brudenis* šoko terapija ir siaubas traktuojami kaip estetinio malonumo patyrimas, sukurtasis pasaulis knibžda iškreiptomis, monstriškomis, groteskiškomis formomis, bet visada šalia koeegzituoja magija, ezoterika, paslaptis, labili riba tarp gyvųjų ir mirusiųjų. Infernaliniai personažai tarnauja kaip mirties prisijaukinimo galimybė, moterys vaizduojamos gaivališkomis, fatališkomis būtybėmis, išisaknijsiomis gamtoje ir atmetatančios civilizuoto gyvenimo standartus, kurie laikomi banalybės ir blogio šaltiniu.

Giedrė Šmitienė

RŪPESČIAI JANINOS DEGUTYTĖS LAIŠKUOSE

Spaudai rengiami Janinos Degutytės laiškai – tai XX a. II p. bendruomeninės ir individualios sąmonės dokumentas. Ir dalykinius telefoninius skambučius anuomet atstodavęs susirašinėjimas vietomis gali pasirodyti visiškai paprastas, buitinis, bet kartu tokio pobūdžio laiškai išsaugo realijų konkretiką, kuri be svarstymo grindžia viešus diskursus ir orientacijas.

Apimant poetės ir poetei rašytus laiškus, galima rekonstruoti komunikacinę tinklą, kurį sudaro ne tik adresatai, bet ir daugybė kitų laiškuose minimų žmonių. Iš laiškų atsekamos būdingos bendravimo formos. Su nežymiomis išimtimis – tai moteriška draugija, leidžianti kalbėti apie moterišką komunikaciją. Šiuo pranešimu sustojama ties vienu bendravimo būdu – rūpesčiu, kaip dėmesiu, globa ir nerimu. Degutytės atsidavimą kitam žmogui, jos dosnumą ir rūpestį, pasiremmdama ir tais pačiais laiškais, yra iškėlusį Viktorija Daujotytės monografijoje *Janina Degutytė* (1984). Šis pranešimas būtų skirtas rūpesčiui, atsiskleidžiančiam visais laiškų subjektais.

Pranešimu keliamas klausimas, kaip patys paprasčiausi rūpesčiai, rūpinimasis veikia aktyviame ir ypač pasyviame savo gyvenimo suvokime. Rūpestis suprantamas kaip sąmonės intencionalumo variantas, kuris užima sąmonę, ją kurdamas, keisdamas, tam tikru būdu formuodamas jos galimybes ir galimybių ribas. Rūpesčiai analizuojami kaip gyvenimą sąlygojantis ir peržengiantis veiksnys.

Artūras Tereškinas

MASKULINIZMO STUDIJOS, MOTERŲ LITERATŪRA IR MOTERŲ VYRIŠKUMAS

Pranešime analizuojamos maskulinizmo studijų ir moterų literatūros sankirtų galimybės. Gilinantis į vyriškumą kaip dinamišką socialiai sukonstruotą dirbinį, teigiama, kad jis priklauso ne tik vyrams, bet ir moterims. Vyriškumą, kaip ir moteriškumą, apibrėžia kultūriškai atpažįstami veiksmai, kuriuos gali atlikti individai, nepaisydami savo biologinio kūno. Žvelgiant iš maskulinizmo studijų perspektyvos, teigtina, kad moterų literatūra gali net tik destabilizuoti lyties, vyriško kūno ir vyriškumo ryšį, bet ir komplikuoti dichotominį moterų *vs* vyrų literatūros modelį.

Kęstutis Urba

KAIP JAUNOS RAŠYTOJOS ŽAIDŽIA
„MERGAIČIŲ LYGOJE“

Pranešime aptariamos paauglių literatūros populiarumo prielaidos, sutelkiant dėmesį į leidyklos „Alma litera“ leidybinį projektą „Mergaičių lyga“. Pastebima, kad Editos Milaševičiūtės (*Įsimylėjėlių stovykla*, 2008; *Sūrūs išpūdziai*, 2009) ir Aistės Ptakauskaitės (*Nerealios atostogos*, 2008; *(Ne)saugus žaidimas*, 2009) apysakų siužetai grindžiami panašia – atostogų – situacija; ne namų erdvė tariamai sudaro didesnes prielaidas veikėjų savarankiškumui ir saviraiškai. Milaševičiūtė bando kelti problemas, formuluoti vertybes, kurti charakterius. Ptakauskaitė siekia pasakojimo dinamikos, imituojamas paauglių žargonas, nevengiama nešvankios leksikos. Akvilina Cicėnaitė, priešingai, vaizduoja socialiai ir psichologiškai sudėtingą namų erdvę. Apysakos *Viskas apie mano šeimą* intriga – biologinio tėvo paieškos – sumaniai komplikuojama, pastebimas autorės gebėjimas plėtoti ir motyvuoti susieti kelių ryškesnių veikėjų siužetines linijas.

Imelda Vedrickaitė

VAKARIETĖS PATIRTYS JURGOS IVANAUSKAITĖS
KNYGOJE *KELIONĖ Į ŠAMBALĄ*

Pranešime susitelkta į Ivanauskaitės kelionių apybraižų prasmės dominantę – įtampą tarp dviejų tranzitinio subjekto pašaukimų: turistinio konsumizmo, asmeninės laisvės suabsoliutinimo ir piligrimystės, kaip pasiaukojimo žmonijai. Kelinama hipotezė, kad moteriškasis gelbėtojos-pranašės vaidmuo yra šios kelionės tikslas ir pasakojimą struktūruojanti ašis.